

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΟ
ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΝΕΟΛΟΓΙΑΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΑΝ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ

ΙΔΡΥΤΗΣ : ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ : ΠΕΤΡΟΣ ΧΑΡΗΣ

ΤΟΜΟΣ ΠΕΝΤΗΚΟΣΤΟΣ ΠΡΩΤΟΣ
ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ – ΙΟΥΝΙΟΣ
1952

Ε.Υ.Δ. ΕΡΕΥΝΩΝ ΝΕΟΛΟΓΙΑΣ
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2008

Ο ΜΕΓΑΛΟΣ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΗΣ

ΒΑΝ ΒΕΕΤΗΟΒΕΝ

Ένα κινηματογραφικό φίλμ, πού παίχθηκε αυτές τις μέρες — ή «Ένάτη Συμφωνία» — μάς δίνει σήμερα την ευκαιρία να μιλήσουμε για τόν Μπετόβεν. Είναι τόσο σπάνιες αυτές οι ευκαιρίες, πού πρέπει να τις αποζητούμε κάθε φορά, γιατί δίνουν άφορμή σε βαθειά συγκέντρωσι και μιά φιλοσοφική βυθομέτρηση του ψυχικού και του κοινωνικού έγώ μας. Και μόνο τ' όνομα του Μπετόβεν είναι ένας έξαγνισμός. Είναι τόσο ανάξια ή έποχή μας για ένα παρόμοιο προσκύνημα. Πώς να μιλήσωμε για τόν μεγάλο αυτόν Ιδεαλιστή, στους θλιβερούς καιρούς μας, πού γκρεμίζουν κάθε Ιδανικό, πού άπαρνοούνται κάθε ώμορφιά, πού χλευάζουν την ήθική, πού ξεθρονίζουν την αλήθεια; Μέσ' από τούς βέβηλους αυτούς καιρούς, τούς ώραριοκτόνους και ήθικοκτόνους, μόλις τολμούμε ν' άτενίσωμε πρὸς αυτόν τόν ήθικόν ήρωα πού ξεπερνά όλες τις μορφές του Πλουτάρχου και του Κάρλαύλ, και νικά με τὸ ψυχικό του μεγαλείο όλους τούς τιτάνες της γῆς, όσους έχουν χαράξει για πάντα τ' όνομά τους στο γρανίτη τῶν αιώνων.

Γι' αυτό οι ταπεινοί Ικέτες τῶν σκοτεινῶν ημερῶν της ανθρωπότητος άτενίζουν με λαχτάρα πρὸς τὸ φῶς του έργου του, πού σκορπίζει για λίγο την άποκαρδίωσι του καθημερινού δρόμου. Για την άπέραντη αυτή και βαρυστέναχτη ανθρωπότητα όλων τῶν ημερῶν της ζωῆς, ὁ Μπετόβεν ήρθε στον κόσμο σαν ένας Μεσσίας. Και ήλθε σφραγισμένος με τὴ θεϊκή σφραγίδα του μάρτυρος, πού περιβάλλει σαν φωτοστέφανος τὴ ζωὴ του, από την πρώτη στιγμή πού τὰ μάτια του αντίκρυσαν τὸ φῶς της δημιουργίας, ως την τελευταία στιγμή πού ἡ ψυχὴ του πέταξε στην αἰωνιότητα — μέσα σε μιά κοσμογονική θύελλα όλων τῶν στοιχείων της φύσεως, πού έκαμε να «σχίζεται τὸ καταπέτασμα του οὐρανοῦ». Ἡ θύελλα αυτή είναι τὸ μόνο θεϊκό σημάδι πού φανερώνεται σ' ὄλη τὴ ζωὴ αὐτοῦ του ὑπερανθρώπου.

Ἡ γέννησίς του είναι άσημη και ταπεινή, χωρίς τίποτε τὸ ἐξαιρετικό να προαναγγέλλη σ' αὐτήν τὸ σκίτημα της μεγαλοφυίας. Γεννιέται στη Βόννη, από τόν Γιόχαν βάν Μπετόβεν, έναν άνθρωπο χυδαίο, μέθυσο, άνωπρόκοπο, χοντροκέφαλο και τεμπέλη, και τὴ Μαρία Μαγδαληνή Λεύμ, τὸ γένος Κέφεριχ, κόρη ενός μαγειρου και χήρα ενός ὑπηρέτου — δυὸ γονεῖς ταπεινούς, άνώνυμους μέσα στο πλῆθος τῶν άνώνυμων ψυχῶν πού κυλοῦν μέσα

στούς κύκλους της αἰώνιας πάλης. Κι' από τὰ τρυφερώτερα χρόνια της παιδικῆς του ηλικίας, και σ' ὄλη τὴ διάρκεια τῶν πενήνταεπτά χρόνων της ζωῆς του, ὁ Μπετόβεν δέν δοκιμάζει οὔτε μιά αληθινὴ χαρά. Ἡ παιδικὴ του ηλικία είναι ένα μαρτύριο άνάμεσα στον πατέρα του, τόν χυδαίο τύραννο, πού μεταχειρίζεται τὸ τρυφερό μεγαλοφυές παιδί σαν ένα ὑποζύγιο για να κερδίξη χρήματα, έκβιάζοντας τὸ πρώιμο μουσικό του πνεῦμα, και τὴ βασανισμένη μητέρα του, πού πεθαίνει γρήγορα κι' αὐλακώνει τὴν ψυχὴ του με μίαν αγιάτρευτη λύπη. Ἡ νεότης του άκόμη θλιβερότερη. Ὁ Μπετόβεν είναι ὄλος αγάπη. Οι δυὸ φλογερές λατρείες της ζωῆς τους, ὁ Μότσαρτ και ὁ Γκαίτε, τόν ποτίζουν με τις σκληρότερες άπογοητεύσεις. Βρίσκει άργότερα λίγους φίλους πού τόν περιβάλλουν με αληθινὴ στοργή, μά καμμιά γυναίκα δέν τόν αγάπησε ποτέ. Ὅλες ὁσες θαύμασε, ὁσες λάτρευσε κι' άπαθανάτισε μέσα στα έργα του, ὄλες τόν περιφρόνησαν. Και πὼς να μην τόν περιφρονήσουν; Είναι άσχημος, κακοντυμένος και φτωχός. Είναι και διαρκῶς άρρωστος. Μά οὔτε ἡ φτώχεια και ἡ άρρώστεια, οὔτε ἡ δυστυχία, οὔτε ἡ ήθική μόνωσις, οὔτε ἡ παραγνώρισις της μεγαλοφυίας του άπ' ὄλους του τούς συγχρόνους, οὔτε ἡ περιφρόνησις και ἡ άχαριστία ἐκείνων πού άγαπούσε, οὔτε ἡ στέρησις κάθε γυναικείας αγάπης από τὴ ζωὴ του δέν είναι αρκετά για να πληρωθῇ ἡ τραγικὴ μοῖρα του Μπετόβεν. Τὸ μεγαλύτερο χτύπημα της μοίρας του έρχεται στην άκμὴ της ζωῆς του σε ηλικία τριάντα ἐτῶν, όταν χάνει έντελῶς τὴν ἀκοή του. Ἐκτοτε, ως τὴ στιγμή πού πεθαίνει, τόν περικυκλώνει ἡ μαύρη μουσικὴ νύχτα. Μά σ' αὐτὰ τὰ εἰκοσιεφτά χρόνια, πού δέν μπορεί ν' άκούση οὔτε έναν ήχο από τόν έξωτερικό κόσμο, οὔτε έναν τόνο από τόν κόσμο της δημιουργίας του, ὁ Μπετόβεν γράφει τὰ μεγαλύτερα μουσικά έργα τῶν αιώνων.

Αὐτός είναι ὁ μέγας ανθρωπιστής. Ἄς δραπετεύσωμε γλήγορα από τὸ φριχτὸ δεσμοτήριό της ζωῆς του, πού μόνο σπονδές δακρύων μάς κάνει να χύνουμε στη μνήμη του μάρτυρος. Κι' άς άτενίσωμε πρὸς τόν ήθικόν ήρωα πού νίκησε με τὸ έργο του τόν κόσμο. Ἄπ' ὄποια πλευρὰ κι' αν ἴδουμε αὐτὸν τόν γρανιτώδη ανθρωπομνημεῖο πού δέν μπόρεσε ποτέ να τόν λυγίση ἡ Μοῖρα, θά γονατίσωμε πάντα ἐμπρὸς του, με κατάπληξι, με συγκίνηση, με

δέος, με θαυμασμό, με λατρεία. Ὁ Μπετόβεν είναι τὸ Ἄλφα καὶ τὸ Ὠμέγα ὅλης τῆς μουσικῆς δημιουργίας. Είναι ὁ Ζεὺς τοῦ κλασσικοῦ μουσικοῦ Ὀλύμπου. Είναι ὁ φλογερὸς Ἡφαιστος τῆς πρώτης ρωμαντικῆς ἀποκαλύψεως. Είναι ὁ ἠρωϊκὸς λογικευτής, ὁ διδάσκαλος καὶ ὁ ὁδηγὸς ποὺ πραγματοποίησε τὸ θαῦμα τοῦ μουσικοῦ δυαδισμού τοῦ Ἀριστοτέλους — «μουσική ὑπεράνω ἡμῶν, ἐντὸς ἡμῶν» — κι' ἀνοίξε τοὺς μεγάλους ἀποκαλυπτικούς ὀρίζοντες τῆς τέχνης σ' ἄλλους τοὺς ἐπιγινομένους. Είναι ὁ μεγαλύτερος ἀνθρωπιστής ποὺ γέννησαν οἱ αἰῶνες, ποὺ ἀγάπησε τὴν ἐλευθερία, τὴν ἀλήθεια, τὴ δικαιοσύνη, καὶ κατῶρθωσε ὅλα αὐτὰ τ' ἀπραγματοποίητα γιὰ τὸν κόσμον ἰδεώδη νὰ τὰ πραγματοποιήσει με τὴ μουσική του. Είναι ὁ ἀγνότερος ἰδεαλιστής, ποὺ ἔζησε στὴν αὐτὴ χώρα νὰ ζήσει, μακρὰν ἀπὸ κάθε ἐγκόσμιον ἀπόλαυσι, καὶ μόνο στὴ «Βίτα Νουόβα» τῆς μουσικῆς του, ποὺ ἔκλεισε γι' αὐτὸν ὅλα τὰ παραδείσια δράματα τοῦ Δάντε, ἔνοιωσε τίς ὑπερκόσμιες χαρὲς καὶ τίς ἀγαλλιάσεις. Είναι ὁ μέγας κοινωνιστής, ποὺ ὠνειρεύθηκε γιὰ τοὺς ἀνθρώπους τὴ μεγάλη δημοκρατία τοῦ Πλάτωνος κι' ἔχτισε με τοὺς τόνους τοῦ μιᾶν ἰδεώδη πολιτείας, μιὰ δλόχρυσον οἰκουμένη, γιὰ ν' ἀδελφώσει σ' αὐτὴν ὅλους τοὺς ἀνθρώπους. Είναι ὁ μέγας θεϊστής, ὁ πληγωμένος δεσμώτης τῆς ζωῆς, ὁ ἠθικὸς μάρτυς καὶ ὁ ψυχικὸς ἥρωας, ποὺ μέσα ἀπὸ τὸ Ἅγιο Βῆμα τῆς ψυχῆς του φανερώνει πάντα τὴν ἰδέαν τοῦ Θεοῦ χρυσάκινη με τὴ μουσική του στὸν κόσμον. Ὁ Μπετόβεν είναι ἕνα φωτερό μυστήριο, μιὰ ἀποκάλυψις τοῦ θείου στὸν κόσμον. Κάθε μυστήριο είναι σκοτεινό. Καὶ σκοτεινότερο ἀπ' ὅλα είναι τὸ μυστήριο τοῦ θείου. Μὰ ὁ Μπετόβεν πραγματοποιεῖ κοντὰ στίς ἄλλες κι' αὐτὴ τὴν καταπληκτικὴ ἀντινομία. Είναι ἕνα μυστήριο γεμᾶτο φῶς. Πλέει μέσα στὸ φῶς. Ἡ μουσική του είναι ἡ φλογερὴ δόνησις ὅλων τῶν ρυθμῶν μέσα στὸ φῶς. Πλησιάζομε με τρόπο καὶ με φρικίασι στὴ μουσικὴ ἄβυσσος τῆς δημιουργίας του, καὶ σκύβομε ἐπάνω τῆς θαμπωμένοι. Γιατὶ είναι μιὰ ἄβυσσος φωτὸς οὐρανοῦ. Είναι ἡ γιγάντια φλόγα ποὺ ἀναψε ἡ ψυχὴ του στὸ βωμὸ τῆς θύσιας. Μέσ' ἀπὸ τὰ μαρτύρια τῆς ἀνθρώπινης δόξης του, μέσ' ἀπὸ τὴ θανάσιμη ἀγωνία τῆς μόνωσής του ὁ Μπετόβεν ἀξιώθηκε ν' ἀντικρύσει τὴ μορφή τοῦ Θεοῦ. Γι' αὐτὸ νομίζει κανεὶς κάποτε ὅτι τὴν πνοὴ τῆς μουσικῆς του τὴ διευθύνει ὁ ἴδιος ὁ Θεός, αὐτὴ ἡ κεντρικὴ συνθετικὴ Συνείδησις, ποὺ τὴν ὀνειρεύονται μ' ἀνέκφραστη ἀγωνία ὅλοι οἱ ἀνθρώποι τῶν αἰώνων καὶ τὴ βρίσκουν με μιᾶν ἀνέκφραστη χαρὰ νὰ ἐκδηλώνεται μέσα τὴ μουσικὴ τοῦ Μπετόβεν. Αὐτὴ μᾶς ἀποκαλύπτει τὰ αἰώνια λόγια τῆς Σφιγγός, τὸ μυστήριο τῆς σιωπῆς, τὸ μουσικὸ μυστήριο ὅλης τῆς δη-

μιουργίας. Ὅλοι οἱ ρυθμοί, ὅλες οἱ φωνές τῆς φύσεως καὶ τῆς ζωῆς, ὅλες οἱ ἀρμονίες καὶ οἱ μελωδίες τοῦ σύμπαντος, τῶν δασῶν οἱ ψίθυροι, τῶν πουλιῶν τὰ κελαδήματα, οἱ φωνές τῶν καταιγίδων, ἡ ἀσάλευτη λαμπράδα τῶν ἀστρῶν καὶ τῶν πλανητῶν οἱ φλογερὲς τροχιές, τὸ πλημμύρισμα τοῦ οὐρανοῦ φωτὸς στὸν κόσμον, ἀλλὰ καὶ τὰ πάθη τῶν ἀνθρώπων, ἡ πάλη τῶν ἀνθρώπων με τὴν τραγικὴ τους μοῖρα, οἱ ἀνθρώπινοι σπαραγμοὶ τῆς ἀγωνίας, οἱ ἀνθρώπινοι λυγμοί, οἱ θρήνοι τῶν ψυχῶν, τὸ βαθύτερο μυστήριο τῆς ζωῆς καὶ τοῦ θανάτου, ἡ ἀξημέρωτη νύχτα τῆς ἀνθρώπινης δόξης, καὶ πάλιν ἡ ἀνατολὴ τοῦ αἰωνίου φωτός, ποὺ καταυγάζει τὸν κόσμον—ὅλα αὐτὰ ἀποτυπώνονται σταθερὰ στὴ μουσικὴ τοῦ Μπετόβεν.

Ἔτσι τὸν βλέπομε, γιγάντιο καὶ τρομερό, νὰ διευθύνει αὐτὸς τὴν ἀόρατη ὀρχήστρα ἐνὸς σύμπαντος ψυχικοῦ, νὰ διατάσσει αὐτὸς τὰ στοιχεῖα, νὰ δονῆ ὅλες τίς ἀρμονίες, νὰ ζωντανεύει σὲ παντοδύναμη ἡχηρὰ δημιουργήματα ὅλα τὰ μακρινὰ δράματα τῶν αἰώνων.

Οἱ μικρὲς πονεμένες σελίδες του, βαθεῖα ἀνθρώπινες καὶ τρυφερές, διεκδικοῦν τὴν κατανυκτικὴ προσοχή μας, ἐξ ἴσου με τοὺς μεγάλους μεταφυσικοὺς δραματισμοὺς τοῦ μουσικοῦ ὑπερανθρώπου. Τὸ δράτριο «ὁ Χριστὸς στὸ Ὄρος τῶν Ἑλαιῶν», με ὅλη τὴ διάχυτη φεγγοβολὴ τῆς ὑπέρκαιης χριστιανικῆς αὐγῆς, είναι στὸ βάθος του ἕνας ἀπέραντος θρήνος τῆς θυσίας τοῦ θεανθρώπου, ποὺ τρέμει στὸ βαθὺ μυστήριο τοῦ φριχτοῦ δυαδισμού του. Τὸ Adagio τῆς «Ἡρωϊκῆς Συμφωνίας» σαλπίζει στὰ πέρατα τῆς γῆς τὸ τρομακτικότερο σάλπισμα ποὺ ἔκανε ν' ἀντηχῆσούν οἱ αἰῶνες: τὴν ἐπικήδειαν πομπὴ μιᾶς Ἰδέας. Ἡ Missa Solemnis είναι ὁ διάλογος ἐνὸς ἀνθρώπου-τιτᾶνος με τὸν Θεό, ποὺ κυριαρχεῖ μέσα στὸ πανθειστικὸ τρικύμισμα τῆς ἀνθρώπινης ἀγωνίας. Είναι τὸ θρησκευτικὸ παραλήρημα τῆς μεγαλοφυΐας στὴ γιγάντια πάλη τῆς με τὸ ἀσύλληπτον, τὸ ἠρωϊκότερο τόλμημα γιὰ τὴν κατάκτησι τοῦ Θεοῦ. Ἡ πλειὰς τῶν «Κουαρτέτων» του, σκορπίζει τίς ὑπερούσια θλιμμένες ἀχτίδες τῆς σ' ὄλο τὸ Μπετοβενικὸ στερέωμα. Είναι ἡ ἀστέρινη οὐσία τῆς μουσικῆς του, ὁ ωραιότερος ἀστερισμὸς τῆς θλίψεως ποὺ λάμπει στὴ νύχτα τοῦ ψυχικοῦ του πόνου. Τὸ Allegretto τῆς ἐβδόμης συμφωνίας είναι ἡ αὐστηρότερη ἐκδήλωσις τῆς στωϊκῆς θλίψεως, ποὺ μαρμαρώνει σὲ δάκρυα ἀρμονίας ἀπλής, διάφανης καὶ μετρημένης. Μπροστὰ στὸ θεῖο μεγαλεῖο αὐτῆς τῆς θλίψεως, μᾶς φαίνονται μάταιοι ὅλοι οἱ λυγμοὶ τῆς «Παθητικῆς Σονάτας» καὶ τὸ δραματικὸ ξέσχισμα τῆς Appassionata. Στὸ Adagio τῆς Σονάτας τῆς γνωστῆς με τὸ ὄνομα «στὸ φῶς τῆς Σελήνης» ἀκούμε νὰ περνᾷ τὸ μυστικὸ βάδισμα τῆς νύχτας με-

σα στὴν τραγικὴ γαλήνη μιᾶς ἀτμοσφαι-
ρας πνιγμένης σὲ κρυφοὺς στεναγμούς. Τὰ
capitabile τῶν «Κονσέρτων» του φανερών-
νουν ὅλη τὴ νοσταλγικὴ λαχτάρᾳ ἐνὸς
ἀνέραστου, πού ἀγαπᾷ τὸν ἀπέραντον ἔ-
ρωτα ὡς παντοδύναμον ἀξίονα τοῦ κύκλου
τῆς δημιουργίας.

Τὸ *Arios o dolente* τῆς «Σονάτας 110»
εἶναι ἕνας ἀρχαγγελικὸς θρήνος ἐπάνω
στὰ θλιμμένα ἐρείπια τοῦ Σύμπαντος. Τὸ
ποιμενικὸ εἰδύλλιο τῆς «Ἐκτῆς Συμφω-
νίας» εἶναι ἕνας μαγεμένος ἀνθότοπος πού
ξεκουράζει τὴν ψυχὴ τοῦ γίγαντος ἀπ' τὸ
αἰώνιο γόρισμά της μέσα στ' αὐχμηρὰ ἀ-
λώνια τῆς σκέψεως καὶ τῆς ἀγωνίας. Στὸ
Allegro τῆς «Πέμπτης Συμφωνίας» ὅλη ἡ
ἐπαναστατημένη ὀργὴ πού τὸν συγκρα-
τοῦσε αὐτοὺς ἀνιστόρητους ἀγῶνες του μὲ
τὴ Μοῖρα, ξεσπᾷ στίς ὑπέρτατες ἀπε-
γνωσμένες κραυγές ἐνὸς νικημένου νικητῆ.

Μὰ τὸ κορύφωμα τοῦ ἔργου τοῦ μεγάλου
μουσικοῦ ἀνθρωπιστοῦ, εἶναι ἡ «Ἐ-
νάτη Συμφωνία». Σ' αὐτὴ πραγματοποιεῖ-
ται ὁλόκληρο τὸ κοινωνιστικὸ ὄνειρο τοῦ
Μπετόβεν, σ' αὐτὴν ὑπογράφεται τὸ ἱερὸ
συμβόλαιο τῆς ἀγάπης μὲ τοὺς πονεμέ-
νους ἀδελφούς του, τοὺς ἀνθρώπους. Γιὰ
τὸ παγκόσμιας σημασίας αὐτὸ ἔργο θὰ
μιλήσω ἐκτενέστερα σὲ ἄλλη εὐκαιρία.

***

Ἐκεῖνος πού ἐπιχειρεῖ τὴν ἀνάλυσι τῆς
Ἐνάτης Συμφωνίας — τοῦ γίγαντιοῦ αὐτοῦ
ἔργου, τοῦ ὁποῦ ἡ ἐκτέλεσις θεωρεῖται
παντοῦ ἕνα μουσικὸ γεγονός ἀπέραντης
σημασίας — ὀφείλει νὰ ὑποταχθῇ ὁλοκλη-
ρωτικὰ στὸ ἀξίωμα τοῦ Βάγνερ: νὰ δώσῃ
πρὶν ἀπ' ὅλα «μιὰ ψυχικὴ κατανόη-
σι τοῦ ἔργου, ἀποβλέποντας ἀ-
ποκλειστικὰ καὶ μόνο στὸ ἀψι-
σθημα τοῦ ἀκροατῆ μακρὰν ἀπὸ
κάθε κριτικὸ δογματισμό». Γιὰ
τὸν Ἕλληνα ἀκροατῆ, ἡ συναισθηματικὴ
χορδὴ δονεῖται ἀκόμα ἐντονώτερα στὴν
ἀναπόλησι τῆς πρώτης ἀποκαλύψεως τῆς
Ἐνάτης Συμφωνίας στὸν κόσμον, πού εἶναι
μιὰ μέρα ἱστορικὴ. Ἡ 7η Μαΐου τοῦ 1824.
Ἡ Εὐρώπη πάλλεται ὁλόκληρη καὶ δονεῖ-
ται μέσα στὸν πυρετὸ τῆς συγκινήσεως
πού προκάλεσε ὁ θάνατος τοῦ Λόρδου
Μπάϋρον στίς 19 Ἀπριλίου 1824 στὸ Με-
σολόγγι. Ἡ Ἐνάτη Συμφωνία ἔρχεται
στὴν ὥρα της. Τὸ κυμάτισμα τῆς σημαίας
τῆς Ἐλευθερίας ἀπ' τὴ μικρὴ ἐκείνη γῶ-
νιά τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος, ἀνεμίζει τὴ
φλόγα τῆς ἰδέας στὰ μέτωπα τῶν μεγάλων
λαῶν. Αὐτὸ τὸ κυμάτισμα φέρνει τὴ
μεγάλῃ αἴθρα τοῦ ρωμαντισμοῦ, ἀπ' τοῦ
αἰώνιου κλασικοῦ Ὁραίου τῆς χώρας. Γίνε-
ται θύελλα, πού σαρώνει ἕναν ὁλόκληρο
κόσμον στὴν Τέχνη. Ὁ Ντελακρουά μὲ τὸ
χρωστήρα του βαμμένο στὰ αἵματα τῆς
ἀλυσσοδεμένης Ἑλλάδας, ὁ Στένταλ, ὁ
Μπερλιόζ, ὁ Οὐγκώ, ἀναφτερώνουν ὅλη

τὴ σύγχρονη Εὐρωπαϊκὴ ψυχὴ... Ἕνας κό-
σμος καταρρέει, — ἕνας κόσμος γεννιέται
μέσ' ἀπ' τὶς φλόγες πού πυργώνει ὡς τὰ
οὐράνια τὸ πυροτέχνημα τῆς ψυχῆς τοῦ
Μεσολλογγίου! Ἡ Ἐνάτη Συμφωνία ἔρχε-
ται στὴ μοιραία στιγμή. Ὁ Μπετόβεν ὁ
«ἄνθρωπος τοῦ αἰῶνος», ὁ ἀετός πού ἀ-
νοίγει στὴ Βιέννη τὰ παντοδύναμα φτερά
του, — ἀψηφώντας τ' ἀνάλαφρα χαριτωμέ-
να πετάγματα τοῦ Ροσσίνι, πού θέλγουν
τὴν Ἰταλία, τὸ Λονδίνο καὶ τὸ Παρίσι, —
συγκεντρώνει, στίς 7 Μαΐου στὸ ἴδιο, πρό-
γραμμα, τὰ δυὸ γιγάντια μουσικὰ δημιουρ-
γήματα τῶν αἰώνων: τὴν «Ἐπίσημη Λει-
τουργία» καὶ τὴν «Ἐνάτη Συμφωνία».

Μέσα στὴ σάλα τοῦ θεάτρου «an der
Wien», τὰ πλήθη συνωθοῦνται ξεαλλά ἀπὸ
ἀνυπομονησία, ἀπὸ ἐνθουσιασμό ἀσυγκρά-
τητο. Κι' ἐπάνω στὴ σκηνή, μέσα στὸ πλῆ-
θος τῶν μουσικῶν τῆς ὀρχήστρας καὶ τῆς
μικτῆς χορωδίας πού διευθύνει ὁ Οὐβλαουφ,
ἕνας ἀνθρωπος κοντός, μὲ χοντροκαμωμέ-
νο σῶμα, προσπαθεῖ νὰ δώσῃ στοὺς μου-
σικοὺς τὸ σύνθημα τοῦ χρόνου. Μάταια
ἀγωνίζεται, μέσα στὴ μουσικὴ κοσμογονία
πού συντελεῖται γύρω του, νὰ διακρίνῃ
ἕναν ἤχο... Δὲν ἀκούει οὔτε μιὰ νότα ἀπ'
τοὺς κόσμους τῆς δημιουργίας του! Τὸ
πλατὺ πρόσωπό του ἔχει ἕνα χλωμὸ ἀσθε-
νικὸ χρῶμα. Τὸ μέτωπό του, εὐρύτατο,
σκιάζει τὰ μάτια του μὲ δυνατὲς προεξο-
χές. Τὰ πυκνὰ γκρίζα μαλλιά του, ἀχτένι-
στα, ἄγρια ἀνασηκωμένα, σαλεύουν σὰν
τὰ φίδια τῆς κεφαλῆς τῆς Μεδούσης. Τὰ
μάτια του καίνε μὲ μιὰν ἄγρια φλόγα τὴν
τραγικὴν του φυσιογνωμία. Εἶναι παράφο-
ρα, ἀπειλητικά, τρομερά... Τὸ στόμα του
στάζει μιὰ πίκρα, μιὰ διαμαρτυρία, μιὰν
ἀγιάτρευτη θλίψι. Οἱ μῦς τοῦ προσώπου
του ξεπετοῦν, οἱ φλόγες τοῦ μετώπου του
φουσκώνουν. Τὸ σαγόνι του τρέμει, δυνα-
τὸ σὰν ρύγχος λεονταριοῦ. Μοιάζει τὴ
στιγμὴ αὐτὴ σὰν μάγος νικημένος ἀπ' τὶς
δαιμόνιες δυνάμεις πού ἔχει ἐπικαλεσθῆ.
Μιὰ τραγικὴ μορφή τοῦ Ὁσιάνου ἢ τοῦ
Σαίξπηρ. Ὁ βασιλεὺς Λήρ.

Ἡ ἐντύπωσις πού προξενεῖ ἡ Ἐνάτη
Συμφωνία εἶναι γιγάντια κι' ἀποκαλυπτι-
κὴ. Ἀπ' τὴν ἀρχὴ τῆς ἐκτελέσεως, μιὰ
θύελλα ἐνθουσιασμοῦ ξεσπᾷ καὶ κρατεῖ
ἀδιάκοπα ὡς τὸ τέλος. Τὰ πλήθη ξεαλλά
φωνάζουν, χειροκροτοῦν, σείουν μαντήλια,
πετοῦν καπέλλα, σηκώνουν τὰ χέρια στὸν
ἀέρα μὲ οὐρανόστομες ζητωκραυγές. Μὰ
ὁ Μπετόβεν δὲν ἀκούει τίποτε ἀπ' τὴ δο-
ξασμένη ἀποθέωσι πού τοῦ κάνουν τὰ
πλήθη. Οἱ μουσικοὶ ἐκτελεστοὶ δὲν μπο-
ροῦν νὰ συγκρατήσουν τὰ δάκρυά τους.
Καὶ μιὰ γυναῖκα μέσ' ἀπ' τὸ Κουαρτέτο
τῶν σολίστ, ἡ Καρολίνα Οὐγκερ, τὸν πέρ-
νει ἀπὸ τὸ χέρι καὶ τὸν φέρνει ὡς τὸ
προσκήνιο, γιὰ νὰ τὸν κάμῃ νὰ ἰδῇ τοὺς
ἀλαλαγμούς τοῦ κόσμου, πού δὲν μπορεῖ
ν' ἀκούσῃ.

* * *

Τὴν Ἐνάτη Συμφωνία ὁ Βάγνερ ἀποκαλεῖ «τὸ ὑψίστον Ἀλληλοῦτα τοῦ νέου μουσικοῦ αἰῶνος». Καὶ ὁμῶς, ὕστερα ἀπὸ ἓνα καὶ πλέον αἰῶνα, μένει ἀκόμη ἀξεδιάλυτη καὶ ἀνεξερεύνητη, σὰν τὴ θεόρατη κορυφὴ ἑνὸς μουσικοῦ Σινᾶ, ποῦ μάτι ἀνθρώπου δὲν τολμᾷ ν' ἀντικρύσει μέσα στὴν ἐκθαμβωτικὴ τῆς ἀκτινοβολία.

Ὁλόκληρο τὸ πρῶτο «Ἀλλέγκρο» μένει σκοτεινὸ καὶ ἀνεξερεύνητο. Μιὰ ἀκαθόριστη ἀγωνία συνέχει τὴν ψυχὴ τοῦ ἀκροατῆ ἀπὸ τὰ πρῶτα μέτρα τῆς ἀρχῆς—τὰ μέτρα τ' ἀμέτρα τῶν πέμπτων, ποῦ δημιουργοῦν εὐθὺς μιὰ Δαντικὴ ἀτμοσφαῖρα ἀγνωστῆς μυστηριακῆς φρικιάσεως. Κι' ὁ κυρίαρχος τόνος ἀκόμη τοῦ ρέ ἔλασσον δὲν μᾶς φανερώνεται ἀπ' τὴν ἀρχή, κρυμμένος μέσα στὰ νύχτια σκοτάδια αὐτῶν τῶν πέμπτων, ποῦ κρατοῦν βαρεῖα μαζί καὶ ὑπόκωφα τὰ τρέμολα τῶν μπάσων. Εἶναι μιὰ νύχτια ἠθικοῦ μαρτυρίου... Εἶναι ἡ Νύχτια τῆς ἀγωνίας τοῦ Θεανθρώπου ἐπάνω στὸ Ὄρος τῶν Ἐλαιῶν; Εἶναι ἡ Νύχτια τοῦ Μιχαηλάγγελου ποῦ θρηνεῖ ἐπάνω στὸν τάφο τῶν Μεδίκων; Εἶναι οἱ μονόλογοι τοῦ Φάουστ; Ἡ ἀγωνία τοῦ Χάμλετ ἐμπρὸς στὸ γυμνὸ, τ' ἄδειο ἀνθρώπινο κρανίον; Εἶναι τ' ἄγρια, τὰ «πικρά» δάση τῆς Θείας Κωμωδίας τοῦ Δάντη; Ἡ νύχτια τῆς μουσικῆς ἀγωνίας πυκνώνει ἀκόμη τὰ σκοτάδια τῆς μετὰ τὴν παράδοξο συγχορδία, τὴν ἀπότομο μεταπτώσει, τὸ θλιβερὸ δίχτυ ποῦ πλέκουν ἀδιὰκοπα οἱ μυστηριώδεις φωνὲς τῆς ὀρχήστρας. Ἐνα ὑπέροχο μελωδικὸ παράπονο τονίζου τὰ φευγαλέα θέματα σὲ μιὰν ἀμφίβολη τονικὴ κυριαρχία. Ἀκούονται ἀγωνιώδεις ἐπικλήσεις, πότε πνιγμένες, πότε βοερές. Καὶ ὁ ἐπίλογος τοῦ συμφωνικοῦ αὐτοῦ Προλόγου, ἔρχεται σὰν μιὰ ὑπέροχη καταστροφή Αἰσχύλειας τραγῳδίας, μετὰ τὴν μεγαλόπνευστος φράσεις τῶν πνευστῶν ὀργάνων, ποῦ ἀντηχοῦν σὰν ἀνέκκλητη καταδίκη ἐπάνω στὸ χρωματικὸ τρικυμισμένο φόντο τῶν ἐγχόρδων.

Στὸ δεύτερο μέρος, ἀλλάζει ἀπότομα ἡ σκηνογραφία. Εἶναι ἓνα «Σκέρτσσο» ἀχτιδόχαρο καὶ ὀρμητικὸ. Μὰ καὶ ἐδῶ ἡ περίτεχνη Μπετοβενικὴ ἐγκράτεια καὶ οἱ γνωστοὶ στ' ἄλλα Σκέρτσσο του τρίχρονου ρυθμοί, βγαίνουν κάθε τόσο ἀπ' τὰ διαγραμμένα ὡς τότε δριᾶ τους. Ἡ τραγικὴ εὐθυμία τοῦ Τιτάνος ἔχει κατὰ τὸ ἀπειλητικὸ. Προαναγγέλλει ἓναν κεραυνὸ ἔτοιμο νὰ ξεσπάσει. Κι' ἀξαφνα ἔρχεται ἡ περίφημη εἰσοδος τῶν τυμπάνων, σὰν ἀπρόοπτο ἐξάγγελμα ποῦ συγκλονίζει τὰ πλήθη. Εἶναι τὸ πρῶτο κεραυνῶμα τοῦ συμφωνικοῦ ἀριστουργήματος. Κι' ἔρχονται ἀμέσως ὄλες οἱ φωνὲς τῆς φύσεως, οἱ τόσο γνώριμες στὴν ψυχὴ τοῦ Μπετόβεν, νὰ σκορπί-

σουν τὰ θέλητρά τους μετὰ τὴν μαγεμένη φράση τοῦ ὄμοιο καὶ τὰ ὀλόδροσα τραγούδια τῶν αὐλῶν, ποῦ συμπλέκονται μέσα σὲ μιὰ διάχυτη φεγγοβολή, ὡς τὴ στιγμή ποῦ τὸ ἀχτιδόχαρο ἐπεισόδιο θὰ κλείσει, γιὰ ν' ἀνοίξουν νέοι ἀποκαλυπτικοὶ ὀρίζοντες μετὰ τὸ Adagio cantabile.

Ἀρχίζει μετὰ μιὰ φράση ὑπερούσιας εὐγένειας, θερμῆς σὰν ἐπικλήσις καὶ σὰν προσευχὴ σὲ ἀνείπωτο ἀκόμη σκοπὸ. Κι' ἀμέσως ἀκολουθεῖ, χωρὶς καμμιὰ συμβατικὴ ἐνότητα, μιὰ δεύτερη φράσις, μετὰ τὸ γαλήνιο μεγαλεῖο μιᾶς ἐγκαρτέρησης, γεμάτης ἐξαγνισμένο πόνου. Δυὸ ἀνισόχρονοι στροφές συμπλέκονται σ' ἓνα μουσικὸ ποίημα θεῖο συμπονετικὸ. Τὸ ποίημα τῆς ἀγάπης, ποῦ τ' ἀναφτερώνει ἡ νοσταλγικώτερη πνοὴ τῶν μουσικῶν αἰώνων, βρῖσκει ἐδῶ μιὰν ὑπέροχα θλιμμένη μετουσίωσι, μετὰ τὴν πρωτόφαντες αὐτῆς Μπετοβενικῆς φόρμες, τὴν ἰσότητες καὶ ἰσοδύναμες μέσα στὴν ἀνισότητά τῶν ρυθμῶν τους. Αἰθέριες παραλλαγές ἀνθίζουν κάθε τόσο στὸ πέρασμα τῆς θείας μελωδίας, ποῦ διαγράφει φωτερές, ἀγνότατες, καὶ ἀπαλόγραμμες καμπύλες σ' ἓνα ὀλογάλανο οὐρανὸ.

Καὶ τώρα φθάνομε στὴν κοσμογονικὴ συντέλεια τῆς δημιουργίας αὐτῆς τοῦ Μπετόβεν—στὸ Allegro finale. Τὸ φινάλε αὐτὸ ποῦ προετοιμάζει τὴν εἰσοδο τῶν ἀνθρώπων φωνῶν μέσα στὴν ὀρχήστρα, δὲν εἶναι ὄλο ἐμνευσμένο ἀπὸ τὴν «Ὁδὴ τῆς Χαράς». Ἐπικαλεῖται ὁ Μπετόβεν τὸ θριαμβευτικὸ αὐτὸ τρόπαιο, τὸ χυμένο στὸν φλογερὸν ὀρειχαλκο τοῦ ποιητικοῦ λόγου τοῦ Σίλλερ, τὴ στιγμή ποῦ θὰ φθάσει στὸ ἀπόγειο σημεῖο τῆς πνευματικότητος τῆς μουσικῆς τοῦ ἔμνευσι, ὅταν, γιὰ τὴν ὀλοκληρωτικὴ τῆς ἐκδήλωσι δὲν τοῦ εἶναι πλέον ἀρκετὴ ἡ ἐνόργανη ὀρχήστρα. Ἐτσι, ἡ Ὁδὴ τοῦ Σίλλερ φαίνεται ἐκεῖνη ἐμνευσμένη ἀπὸ τὴ Συμφωνία τοῦ Μπετόβεν. Καὶ μέσα στὴ μεγαλειώδη διαγραφή τῶν Ἀριστοτελικῶν ἐνοτήτων ποῦ πραγματοποιεῖ τὸ Μπετοβενικὸ αὐτὸ δημιούργημα—τὴν ὥρα ποῦ φαίνεται ὅτι καταλύει κάθε νόμο καὶ καταρρίπτει κάθε φραγμὸ,—οἱ ἀνθρώπινοι χοροὶ μπαίνουν μέσα στὴν κοσμογονικὴ θύελλα τοῦ συμφωνικοῦ συνόλου, ὅχι μόνο σὰν ἓνα οὐράνιο τόξο ὑπερκόσμιας μουσικῆς ἐπαγγελίας, ἀλλὰ καὶ σὰν ἓνα λογικὸ καὶ ἀπαραίτητο συμπλήρωμα τῆς συνολικῆς δημιουργίας τοῦ ἔργου. Γι' αὐτὸ, ἡ στιγμή αὐτὴ μᾶς κεραυνώνει μετὰ τὸ μεγαλεῖο ἑνὸς φυσικοῦ φαινομένου, ποῦ συμβολίζει τὴ συνθετικὴ συνείδησι τοῦ κόσμου, μέσα στοὺς δημιουργικοὺς σπασμοὺς ἑνὸς ἀνθρώπου-δημιουργοῦ.

Ἡ στιγμή ποῦ μπαίνει μέσα στὴν ὀρχήστρα ὁ Κορυφαῖος τοῦ Χοροῦ μετὰ τὴν ἐξαγγελτικὴ φράσις:

«Ὁ φίλοι! ἀφῆστε αὐτοὺς τοὺς τόνους! Ἄς τονίσω με ἄλλους πειὸ εὐθυμοὺς καὶ

γεμάτους χαρά» εἶναι ἡ μεγάλη συγκλονιστικὴ στιγμή πού φέρνει τὴν ἱερὴ φρικίασι, εἶναι ἡ ἀστραπή πού προμηνᾷ τὸ κεραυνώμα τῆς χαρᾶς στὸν κόσμο! Ὁ Μπετόβεν τὴν κρατᾷ τώρα πειὰ μέσα στὰ χέρια του αὐτὴ τὴ δοξασμένη στιγμή πού νίκησε τὴ Μοῖρα! Καὶ μέσ' ἀπ' τὴν τραγικὴ του νύχτα, ἔκαμε ν' ἀναλάμψη στὸν κόσμο τὸ θεῖο φεγγοβόλημα τῆς χαρᾶς. Τώρα οἱ ἀπέραντες πανθειστικὲς κραυγὲς ἀνάβουν φλόγες ὡς τὰ οὐράνια... Καὶ μαζί, οἱ χριστιανικώτεροι μουσικοὶ κόσμοι ἀνυψώνουν τοὺς θόλους τοὺς ὡς τὸν οὐρανὸ! Στροφές κι' ἀντιστροφές τῆς μουσικῆς Ὡδῆς τῶν πανθειστικῶν καιρῶν καὶ τῶν αἰώνων τῆς Χριστιανωσύνης, πού ἀδελφώνονται μὲ τοὺς ρυθμοὺς τοῦ Ἀπείρου. Δὲν εἶναι μόνο χορωδία ἀπὸ μύριες ἀνθρώπινες φωνές πού πετοῦν μὲ τὰ δυνατὰ τους φτερουγίσματα ἐπάνω ἀπ' τὴν ὀρχήστρα, καὶ νικοῦν μὲ τὴ Διονύσιακὴ ὄρμη τους ὅλη τὴν ἐνόργανη ὀρχήστρα. Δὲν εἶναι μόνο Ὡδὴ θρησκευτικὴ καὶ φυσιολατρικὴ. Εἶναι ὀλόκληρη κοσμογονία,

Στὴν «Ὡδὴ» του ὁ Σίλλερ μᾶς παρουσιάζει τὴν ἰδέα τῆς Χαρᾶς τρισυπόστατη: ἐνώνει στὸ ἴδιο ἀκτινωτὸ τὴ χαρὰ τῆς Φύσεως, τὴν ἰδέα τοῦ Θεοῦ, καὶ τὴν ἰδέα τῆς Ἐλευθερίας. Ἀπ' τὴν Ὡδὴν αὐτὴν ὁ Μπετόβεν μελοποίησε μόνο ἕξι στροφές, ὑψώνοντας ἀπὸ κάθε στροφή κι' ἕνα ὀλόκληρο μουσικὸ οἰκοδόμημα. Παρόμοια ἔργα ὑψώνονται ἐπάνω ἀπ' τὸν κόσμο καὶ διαφεύ-

γουν κάθε ἀπόπειρα ἀναλύσεως. Ὁ Μπετόβεν εἶναι ὁ μέγας ψυχικὸς Ἡρῶς πού βγαίνει ἀπὸ τὰ σπλάχνα τῆς πονεμένης ἀνθρωπότητος καὶ νικᾷ τὰ δεσμὰ τῆς Μοῖρας, ὅπως νικᾷ καὶ τὰ σύνορα τῆς ζωῆς. Νικᾷ κάθε συμβατικὸ μέτρο γιὰ νὰ φθάσῃ στὸ Ἄμετρο. Καταλύει τὰ ὄρια τοῦ ἀνθρώπινου «πεπερασμένου» γιὰ νὰ φθάσῃ στὸ Ἀπέραντο. Γι' αὐτὸ ἡ Ἐνάτη Συμφωνία ἀνήκει στὴν πολυκύμαντη ἱστορία τῆς Ἀνθρωπότητος, στὴν ἱστορικὴ καὶ τὴν ψυχολογικὴ κριτικὴ τῶν αἰώνων. Γι' αὐτὸ ὁ Βάγνερ τὴ χαρακτηρίζει ὡς «τὸ ἡχηρὸ καὶ βαθύτατα μεταφυσικὸ δρᾶμα τῆς δημιουργίας τοῦ Σύμπαντος, τὴ μουσικὴ Βίβλο τῆς Μεγάλης Γενέσεως».

Δόξα στὸν Μεγάλον ἀνθρωπιστὴ!

Ἀποκλεισμένος ἐντελῶς ἀπὸ κάθε ἐγκόσμια χαρὰ, ἀπομονωμένος μέσα στὴν αἰώνια σιωπὴ πού τὸν περικύκλωνε, ἀγάπησε τόσο πολὺ τοὺς πονεμένους ἀδελφούς του, τοὺς ἀνθρώπους, ὥστε ἤρε μέσα του τὴ θεϊκὴ δύναμι νὰ δημιουργήσῃ μέσ' ἀπ' τὴ φριχτὴ σιωπὴ, τοὺς παγκόσμιους ἀλαλαγμοὺς τῆς χαρᾶς, μέσ' ἀπὸ τὰ σκοτάδια τὸ φῶς, μέσ' ἀπὸ τὰ στυγνὰ μαρτύρια τῆς ζωῆς του, τὰ μεθυστικὰ ἀγκαλιάσματα τῆς ἀγάπης καὶ τῆς εὐτυχίας. Κι' ὅλ' αὐτὰ τὰ θεῖα δῶρα, τὰ χάρισε μὲ τὴ μουσικὴ του στοὺς ἀνθρώπους.

ΣΟΦΙΑ Κ. ΣΠΑΝΟΥΔΗ

